

سنجش اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن، در بین کشاورزان شالیکار شرق استان

گیلان (مورد مطالعه: آستانه اشرفیه)

سیروس صادری بی بالان* و محمدکریم معتمد و محمد کاوسی

چکیده

اعتماد اجتماعی، هسته مرکزی سرمایه اجتماعی و از پیش شرط های اصلی توسعه است. توسعه روستایی و نقش حیاتی آن، در بطن توسعه عمومی کشورهای در حال توسعه، از بدیهیات است. دستیابی به توسعه روستایی از مجرای توسعه منابع انسانی، با تکیه بر اعتماد اجتماعی و با مشارکت عامه مردم میسر است. شعاع اعتماد اجتماعی، شدت و ضعف آن؛ در جوامع مختلف، متفاوت است. سنجش میزان اعتماد اجتماعی: درون گروهی، برون گروهی و نهادی و اعتماد اجتماعی (کل) و آگاهی از رابطه مابین اعتماد اجتماعی و متغیرهای مستقل: (موقعیت فردی، موقعیت اقتصادی، موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی)، در میان کشاورزان شالیکار گیلانی، هدف این مقاله است. داده ها، با استفاده از روش های آماری، مورد توصیف و آنالیز قرار گرفته است. در آمار استنباطی، از نرم افزار SPSS و آزمون ضرایب همبستگی: کای اسکور، وی کرامر، اسپیرمن، گاما و تحلیل رگرسیون (چند متغیره) استفاده شده است. نتایج حاصل از تحقیق نشان می دهد، میزان اعتماد اجتماعی درون گروهی در جامعه نمونه مورد بررسی در سطح متوسط، اعتماد برون گروهی و اعتماد نهادی پائین تر از متوسط و میزان اعتماد اجتماعی (در مجموع) در سطح متوسط (رو به پائین) قرار دارد. ما بین جنسیت، سن، تحصیلات و شالیزار با ساختار زیربنایی نوین و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود ندارد. هم چنین بین میزان مساحت شالیزار تحت تملیک و میزان اعتماد اجتماعی رابطه ای معنی دار، ولی منفی و معکوس؛ مابین موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی، با اعتماد اجتماعی، رابطه ای معنی دار، مثبت و مستقیم برقرار است. مضافاً ضریب رگرسیون برآورد شده نشان می دهد، به ترتیب: میزان موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی بیشترین اثرگذاری را بر اعتماد اجتماعی داشته است.

واژه های کلیدی: اعتماد اجتماعی، توسعه روستایی، جامعه روستایی، سرمایه اجتماعی، گیلان.

مقدمه

جوامع بشری در گذشته، بر پایهٔ نظامی سنتی استوار بوده است. نظام حکومتی، باورها، اعتقادات و سبک زندگی، کمتر در معرض چالش، تغییر و تردید واقع می‌گردید. حاکمیت و مدیریت بر کشور و توجیه جامعه برای متولیان، امری آسان می‌نمود. انقلاب صنعتی، رشد فن و تکنولوژی؛ گسترش آگاهی‌های عمومی را نیز به دنبال داشت. سطح انتظارات و مطالبات جامعه، افزایش یافت و آن نظم سنتی و دیرپا مخدوش گردید. تسخیر طبیعت با علم و فناوری، تراکم سرمایه مادی، افزایش تولیدات و درآمد ملی، منتج به رشد اقتصادی گردید؛ با این وجود مشکلات و معضلات جوامع مرتفع نگردید. نابرابری، تبعیض، استبداد و تمامیت خواهی؛ همچنان یگانه‌سازی می‌نمود (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۲).

در ارتباط با رفع این معضل، دانشمندان علوم اجتماعی، با بررسی ساختار اجتماعی جوامع پیشرفته صنعتی؛ به نوع خاصی از سرمایه، تحت عنوان سرمایه اجتماعی^۱ رسیدند. با اتکا به این سرمایه؛ همکاری، همیاری و مشارکت آحاد جامعه، در جهت نیل به اهداف و منافع مشترک میسر می‌گردد. این شکل از سرمایه، ماحصل تعامل مابین افراد جامعه و وجود هنجارهای مناسب، همیاری و همکاری بوده، که ریشه در بسترهای مناسب و مطلوب سیاسی - اجتماعی دارد؛ در این بستر، اعتماد متقابل و ارزش‌های مشترک، زمینه ساز مشارکت فعالانه، مسئولانه و متعهدانه مجموعهٔ جامعه می‌گردد. کشورهای در حال توسعه، به دلیل ساختار معیوب سیاسی - ایدئولوژیک، با موانع چندگانه ای از جمله: استبداد و عدم حاکمیت مردم سالاری، عدم رعایت حقوق شهروندی و تبعیض، فسادگسترده و سازمان یافته، ناکارآمدی بخش اداری، دولت های فربه و ناکارا، بی‌مسئولیتی و پاسخگو نبودن سازمان های حاکمیتی و... رو به رو می‌باشند؛ مضافاً در این جوامع، اعتماد مابین مردم و نیز میان ملت - حاکمیت در سطح نازلی قرار داشته و روحیه مشارکت پذیری، در جهت تغییر اوضاع و بهبود وضعیت اجتماعی نیز، اندک است. همه این موارد را می‌توان، در چارچوب سرمایه اجتماعی (و اعتماد اجتماعی^۲) مورد مطالعه قرار داد و با استقرار آن در شبکه ای نظام یافته، به آسیب شناسی نظام اجتماعی مبادرت ورزید (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۲). بخش عمده ای از مبحث سرمایه اجتماعی، مبتنی بر شاخصهٔ اعتماد اجتماعی است. اعتماد اجتماعی، رابطه ای سازمان یافته با ارتباطات متقابل تعمیم یافته داشته و عامل تعیین کننده برای پیوند های متعامل و متقابل مثبت است. اعتماد؛ جانمایه و اساسی ترین بخش سرمایه اجتماعی است (باقری زوز و علمی، ۱۳۸۸). محققین، اعتماد اجتماعی را به زیرگروه هایی مانند: اعتماد بنیادی، اعتماد بین شخصی، اعتماد سازمانی، اعتماد سیاسی، اعتماد به مشاغل و مناصب، اعتماد عمومی و ... تقسیم می نمایند. زیرگروه های یادشده، در اعتمادی سه گانه: ۱. اعتماد درون گروهی ۲. اعتماد برون گروهی ۳. اعتماد نهادی، قابل جمع بندی است (پیراهری، ۱۳۹۰). مجموعه ای از اعتماد سه گانه (اعتماد درون گروهی، برون گروهی و نهادی)، اعتماد اجتماعی (کل) را می سازد. این بدان معناست که، در روابط و تبادلات اجتماعی مابین آحاد جامعه، کنش گران دیگر صرفاً به فکر منافع خود نبوده، بلکه رفاه و منافع سایر کنش گران را نیز، مورد توجه قرار داده و این احساس دگرخواهی، خود موجب تقویت امنیت، تعهد و مقبولیت اجتماعی می شود (نعمت الهی و همکاران، ۱۳۹۲). به استناد تحقیقات پژوهش گران (منابع مورد استفاده در مقاله)، عوامل تأثیرگذار براعتماد اجتماعی متعدد است و می تواند شامل: جنسیت، سن، تحصیلات، میزان درآمد، احساس امنیت، روابط خانوادگی، ارزش های اجتماعی، باورهای مذهبی، صداقت، وضعیت تأهل، نوع شغل، روابط دوستانه، پیوندهای همسایگی، صراحت، تمایلات همکاری جویانه، انجمن های داوطلبانه، ارزش های اخلاقی، دینداری، انجمن های خیریه، قانون گرایی، عملکرد دولت، رضایت از زندگی، باشگاه های فرهنگی، میزان مطالعه، انسجام اجتماعی، آگاهی اجتماعی، ارزش زندگی، تعهد اجتماعی، طرد اجتماعی، پایگاه اقتصادی - اجتماعی و ... باشد. لیکن، عوامل تأثیرگذار یادشده را می توان، در پنج عامل اصلی: موقعیت فردی^۳، موقعیت اقتصادی^۴، موقعیت اجتماعی^۵، مشارکت اجتماعی^۶، امنیت اجتماعی^۷ تجمیع نمود.

^۱. Social Capital

^۲. Social Trust

^۳. Personal Status

در طراحی و اجرای پروژه های توسعه ای در سطح روستاها علاوه بر امکانات انسانی، فیزیکی و اعتباری؛ از آنجایی که پروژه های مزبور در بطن روستا و در جهت ارتقای سطوح کمی و کیفی زندگی روستائیان اجرایی می گردد، لذا جهت موفقیت، به اعتماد، همراهی و مشارکت همه جانبه آنان نیازمند است.

در مقاله حاضر، با هدف کلی سنجش سطح اعتماد اجتماعی؛ عوامل مؤثر بر آن، رابطه مابین متغیرهای مستقل با آن، چگونگی تقابل، تعامل و ارتباطات شالیکاران در استان گیلان با یکدیگر، با کشاورزان روستا های دیگر، با نهادها و ادارات دولتی بررسی می شود. این پژوهش می تواند به نهادهای سیاست گذار و برنامه ریز کشور کمک نماید، تا با استفاده از یافته های تحقیق در برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور؛ در جهت دستیابی به یک جامعه روستایی، با سطح اعتماد اجتماعی بالا و توسعه یافته، بیش از پیش بکوشند.

کلیات و مرور منابع

پیش گفتار

انسان موجودی اجتماعی است. با برقراری ارتباط با دیگران، به رفع مشکلات خود می پردازد و متقابلاً در رفع معضلات دیگران نیز تأثیرگذار است. اعتماد، از جنبه های مهم روابط اجتماعی و زمینه ساز مشارکت و مراودات مابین آحاد جامعه است. در فضای مبتنی بر اعتماد اجتماعی، جهت رعایت قوانین، مقررات و استیفای حقوق نیازی به جبر و زور نیست (کفاشی و آزاده، ۱۳۸۸). زمانی که اعتماد اجتماعی، تحت تأثیر عوامل مختلف در معرض فرسایش قرار می گیرد، نظم و انسجام اجتماعی جامعه نیز، دچار چالش و در صورت تداوم با فروپاشی مواجه می گردد. تعاملات و روابط انسانی، بیش از دلایل عقلی و منافع شخصی، از طریق اعتماد استمرار می یابد (اخوان کاظمی، ۱۳۸۹). پژوهشگران در تحقیقات خود، شواهدی چند از کاهش سطح اعتماد اجتماعی در تمامی ابعاد و سوگیری عاطفی و خاص گرا در روابط کنشگران در تمامی سطوح کشور ارائه داده و آن را موجب کندی برنامه های توسعه ای کشور (از جمله توسعه روستایی) و هدر رفت سرمایه دانسته اند (اوجاقلو و زاهدی، ۱۳۸۴).

بیان مبانی مسئله، مفاهیم و چارچوب نظری تحقیق

اعتماد^۴، یکی از جنبه های مهم روابط انسانی و زمینه ساز مشارکت و همکاری میان اعضای جامعه است. اعتماد، مشارکت را در زمینه های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سرعت بخشیده و تمایل افراد را، برای همکاری با گروه های مختلف جامعه افزایش می دهد. اعتماد در زبان فارسی، مترادف با تکیه کردن، وا گذاشتن کار به کسی، اطمینان، وثوق، باور و اعتقاد است. مترادف های بسیاری برای اعتماد وجود دارد، اما در مجموع می توان آن را برآیند انگیزش و محرکی برای شکل گیری روابط اجتماعی دانست. اعتماد اجتماعی، مهم ترین سازه سرمایه اجتماعی و یکی از جنبه های اساسی، در روابط انسانی- اجتماعی و عاملی مهم در تداوم زندگی جمعی در دنیای پرمخاطره مدرن است (کتابی و همکاران، ۱۳۸۹). اعتماد اجتماعی، در جوار مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی، از ابعاد سه گانه سرمایه اجتماعی است (نعمت اللهی و همکاران، ۱۳۹۲).

^۴.Economic Position

^۵.Social Position

^۶.Social Partnership

^۷.Social Security

^۸.Trust

اعتماد اجتماعی، مهم‌ترین شاخصه سرمایه اجتماعی است و به مثابه ساز و کاری برای ایجاد انسجام و وحدت در نظام های - اجتماعی و تسهیل مشارکت اجتماعی، همکاری های اجتماعی و پرورش ارزش های مردم سالارانه عمل می‌کند (Fukayama, ۱۹۹۵) اعتماد اجتماعی، یکی از پایه‌ها و شاخصه های اصلی سرمایه اجتماعی و روابط متقابل اجتماعی است (کلمن، ۱۳۹۰).

از نظر تاریخی، ایده اولیه سرمایه اجتماعی را بایستی، در آثار دیویی^۹ جست و جو کرد. دیویی در سال ۱۹۰۲ میلادی مدرسه را به مثابه یک جامعه مطرح ساخت. وی جامعه را به معنای ((پیوندهای جمعی یا انجمنی که شبکه ای از فعالیت های اجتماعی را امکان پذیر می‌سازد و افراد را در پیوستگی با یکدیگر قرار می‌دهد))، تعریف نموده است (Farr, ۲۰۰۴).

اصطلاح سرمایه اجتماعی، به سال ۱۹۱۶ میلادی نخستین بار در مقاله‌ای، تحت عنوان ((مرکز جمعیت مدارس روستایی^{۱۱})) توسط هانیفان^{۱۲} استفاده شد. در مقاله مذکور، وی بر اهمیت مشارکت اجتماعی، جهت تداوم دموکراسی و توسعه، تأکید نموده است (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴).

تا سال ۱۹۶۱ میلادی توجه خاصی به نظریه هانیفان نشد، تا اینکه در این سال جاکوبز^{۱۳} در اثر خود تحت عنوان ((زندگی و مرگ در شهرهای بزرگ امریکایی)) از سرمایه اجتماعی و نقش آن، در ارتباط با جرم و جنایات خیابانی در محدوده قدیمی شهر سخن گفت. لوری^{۱۴} اقتصاددان و لایت^{۱۵} جامعه‌شناس، اصطلاح سرمایه اجتماعی را در دهه ۱۹۷۰ میلادی برای توصیف مشکل توسعه اقتصاد درون شهری به کار بردند. اولین تفسیر یکپارچه از سرمایه اجتماعی را، بورديو^{۱۶} در سال ۱۹۷۲ میلادی انجام داد. در دهه ۱۹۸۰ میلادی کلمن فصل مهمی از کتاب ((بنیاد های نظریه اجتماعی)) خود را به بحث سرمایه اجتماعی اختصاص داد. در دهه ۱۹۹۰ میلادی مفهوم سرمایه اجتماعی توسط بانک جهانی و کتاب ((بولینگ تک نفره)) پاتنام معروف شد. طی سال های ۱۹۹۰ میلادی به این سو، مفهوم و نظریه سرمایه اجتماعی با اقبال عمومی و قابل توجه اندیشمندان و محققان رشته های مختلف علوم اجتماعی مواجه شده است (پیراهری، ۱۳۸۸). در تعاریف ارائه شده از سرمایه اجتماعی، به مفاهیم مشترکی مانند: هنجارها، اعتماد، مشارکت و شبکه های اجتماعی بر می‌خوریم، که از مؤلفه های اصلی سرمایه اجتماعی می - باشند (سید نورانی و همکاران، ۱۳۹۴). از مفاهیم کلیدی در تبیین مفهوم سرمایه اجتماعی، ((شبکه اعتماد)) است. شبکه اعتماد عبارت است از: گروهی از افراد، که بر اساس اعتماد متقابل، از اطلاعات، هنجارها و ارزش های یکسانی در تبادلات خود استفاده می‌کنند. اعتماد، نقش زیادی در تسهیل فرایند ها و کاهش هزینه های مربوط به این گونه تبادلات دارد (کاوسی، ۱۳۹۲).

گیدنز^{۱۷} معتقد است: نظام های انتزاعی، که دارای نقشی حیاتی در جهان مدرن هستند، وابسته به اعتمادند و گذار جوامع، از سنت به مدرنیته منجر به دگرگونی خاصیت اعتماد شده است. اعتماد، رابطه تنگاتنگی با امنیت هستی شناختی^{۱۸}، دارد (نوابخش و صوری، ۱۳۸۸). (منظور و یادی پور، ۱۳۸۷)؛ مؤلفه های اصلی سرمایه اجتماعی را، شامل: ۱. اعتماد اجتماعی ۲. انسجام اجتماعی ۳. مشارکت اجتماعی دانسته، که در رابطه ای متعامل، هر کدام تقویت کننده دیگری است. (خضری، ۱۳۸۵)؛ اعتماد اجتماعی را، جان مایه سرمایه اجتماعی و اساسی ترین بخش آن دانسته، که آمادگی بالقوه مردم را برای همکاری با یکدیگر و نیز آمادگی آنها را، جهت ورود به کوشش های مدنی، نشان می‌دهد.

^۹. Coleman

^{۱۰}. Dewey

^{۱۱}. The Rural School Community Center

^{۱۲}. Hanifan. (Lyda Judson Halifan)

^{۱۳}. Jacobs

^{۱۴}. Loury

^{۱۵}. Light

^{۱۶}. Bourdieu

^{۱۷}. Giddens

^{۱۸}. Ontology Security

درارتباط با مبانی نظری مفهوم اعتماد، سه رویکرد درپیش‌رو است: ۱. رویکرد خُرد؛ اعتماد به مثابه یک خصوصیت فردی ۲. رویکرد کلان؛ اعتماد به مثابه ویژگی نظام اجتماعی (عبدالملکی، ۱۳۸۶). ۳. رویکرد تلفیقی؛ که اعتماد در سطح خرد را، با اعتماد در سطح کلان که انتزاعی‌تر است، مرتبط می‌سازد (Misztal, ۱۷۷۷). در تقسیم بندی دیگری، اعتماد به سه شکل اصلی: ۱. اعتماد بنیادی^{۱۹} ۲. اعتماد بین شخصی^{۲۰} ۳. اعتماد تعمیم یافته مطرح گردیده است. اریکسون^{۲۱}؛ طراح مفهوم اعتماد بنیادی معتقد است، اعتماد در سال های اولیه رشد و متأثر از پیرامون فرد شکل می‌گیرد (گلابی، ۱۳۸۳). گیدنز؛ اعتماد بنیادی را به معنای اطمینانی که، انسان‌ها از پیوستگی و استمرار هویت خود و محیط اجتماعی اطراف خود دارند، تلقی می‌نماید (Giddens, ۲۰۰۳). در اعتماد بین شخصی؛ از فرد مورد اعتماد، دو واکنش مثبت یا منفی انتظار می‌رود. هنگامی فرد اعتماد می‌کند که، احتمال انجام واکنش‌های مثبت بیشتر باشد و بالعکس (چلبی، ۱۳۹۴). در اعتماد تعمیم یافته؛ حسن ظن نسبت به افراد جامعه است. این اعتماد، همگام با شکل‌گیری دولت‌های مدرن یا دولت-ملت ظهور می‌یابد (امیرکافی، ۱۳۸۰).

به اعتقاد گیدنز عوامل ایجادکننده اعتماد در جوامع سنتی؛ شامل سه زمینه است: ۱. سیستم خویشاوندی ۲. اجتماعات محلی ۳. سنت. در جوامع مدرن، نظام‌های انتزاعی^{۲۲} جانشین نظام خویشاوندی گردیده است (Giddens, ۲۰۰۳).

گروهی دیگر از اندیشمندان، اعتماد را به سه دسته: ۱. اعتماد درون گروهی ۲. اعتماد برون گروهی ۳. اعتماد نهادی^{۲۳} تقسیم می‌کنند. تکیه بر نهادها، راهی برای غلبه بر کمبودهای ساختاری اعتماد در همه ابعاد است. نهادها هم‌چون سنت‌ها، ضامن اجرای خود هستند و از طریق نظام هدایت و اصلاح، خود را تصحیح می‌کنند (تاجبخش، ۱۳۸۹).

اوفه بینتر^{۲۴}، اعتماد را چهارگانه تقسیم می‌کند: ۱. اعتماد شهروندان به یکدیگر ۲. اعتماد به نخبگان ۳. اعتماد نخبگان به یکدیگر ۴. اعتماد سطوح بالا به سطوح پائین جامعه. وی به اعتماد افقی در میان غیر نخبگان تأکید دارد (پیراهری، ۱۳۹۰).

از دیدگاه کلمن سه نوع سیستم اعتماد وجود دارد: ۱. اعتماد متقابل ۲. اعتماد واسطه‌ای ۳. اعتماد شخص ثالث؛ کنش‌گر قول کنش‌گر دیگر را نمی‌پذیرد، اما قول کنش‌گر سوم را می‌پذیرد (کلمن، ۱۳۹۰).

پاتنام؛ دو نوع اعتماد را از هم متمایز می‌کند: ۱. اعتماد اولیه^{۲۵}؛ شامل: الف. اعتماد شخصی ب. اعتماد وابسته به طبقه^{۲۶} ج. اعتماد وابسته به موقعیت^{۲۷} د. اعتماد گروهی^{۲۸} ه. اعتماد نهادی و. اعتماد تجاری^{۲۹} ز. اعتماد سیستمی^{۳۰} ح. اعتماد تکنولوژیک^{۳۱} ۲. اعتماد ثانویه^{۳۲}؛ هرگاه بخواهیم به کسی اعتماد کنیم، برعلاوه و الگوهای دست دوم متکی هستیم. وی در پیدایش فرهنگ اعتماد؛ ثروت، مراتب اقتصادی-اجتماعی، شغل مطمئن، پایگاه شغلی و تحصیلات را دخیل می‌داند (تومکا، ۱۳۹۱).

^{۱۹}. Basic trust – Fundamental Trust

^{۲۰}. Interpersonal Trust

^{۲۱}. Erikson

^{۲۲}. Abstract System

^{۲۳}. Institutional Trust

^{۲۴}. Uwe Benneter

^{۲۵}. Initial Trust

^{۲۶}. Categorized Trust

^{۲۷}. Positional Trust

^{۲۸}. Group Trust

^{۲۹}. Commercial Trust

^{۳۰}. Systemic Trust

^{۳۱}. Technological Trust

^{۳۲}. Secondary Trust

در نوعی جمع‌بندی می‌توان خاطرنشان گردید، اندیشمندانی مانند: کلمن و بلا، انسان‌ها را موجوداتی معقول، حسابگر و نفع‌گرا پنداشته و کنش‌های آنان را بر این اساس تفسیر می‌نمایند (Bellah, 2007). گروهی دیگر مانند: دورکیم^{۳۳}، به عنصر حسن ظن در روابط مبتنی بر اعتماد، کنش ارادی و داوطلبانه معتقد بوده؛ اعتماد را مستلزم اتکاء به دیگران و واگذاری منابع به آنها می‌دانند (دورکیم، ۱۳۸۳). جمعی دیگر مانند: اریکسون؛ بر بُعد روانشناختی و جامعه‌پذیری، در شکل‌گیری اعتماد تأکید دارند و تجارب گذشته، تجارب دوران کودکی و ارتباط با والدین را ملحوظ نظر قرار می‌دهند (گلابی، ۱۳۸۳).

نظریه پردازان کلان‌نگری چون: پاتنام، فوکویاما و اینگلهارت، سطح مطالعات را بر روی ساختار اجتماعی متمرکز ساخته و اعتماد را به عنوان ویژگی نظام اجتماعی، مفهوم‌سازی نموده اند (اینگلهارت، ۱۳۸۲). متقابلاً، نظریه‌پردازان خردنگر، به منظور تحلیل معنا و مفهوم اعتماد، سطح تحلیل خرد و سطح مطالعه کنش را برگزیده‌اند (پیراهری، ۱۳۹۰). در بینابین نظریه‌های خرد و کلان اعتماد، نظریه‌پردازانی چون گیدنز قرار دارند، که هرگونه تقلیل‌گرایی را در بررسی مفهوم اعتماد رد کرده و پدیده‌های خرد و کلان را مرتبط به یکدیگر تلقی نموده و بر روی ترکیب و تلفیق این دو سطح، در تحلیل و بررسی اعتماد اجتماعی تأکید دارند (ریتزر، ۱۳۹۴). و مینا در نظریه انتخاب عقلانی^{۳۴} بر این اصل است که: انسان‌ها در مورد تصمیم‌گیری، انتخاب و گزینش مابین چندگزینه، به آن انتخابی دست می‌زنند که، احتمال موفقیت در آن کار بیشتر باشد (کلمن، ۱۳۹۰). اندیشمندان مکتب مبادله^{۳۵}؛ نیز معتقدند، مبادلات اجتماعی بر خلاف مبادلات اقتصادی، مابین افراد اعتماد به وجود می‌آورد (ریتزر، ۱۳۹۴).

پیشینه تحقیق

در منابع داخلی؛ توکلی و همکاران، ۱۳۹۰؛ در ارتباط با سنجش میزان سرمایه اجتماعی، در مناطق روستایی (مسنی - فارس) و رنجبر و همکاران، ۱۳۹۱؛ در بین اعضای تعاونی‌های تولید کشاورزی استان مرکزی - ربیعی و موسیوند، ۱۳۹۲؛ با هدف تحلیل اثر برخی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مانند: اعتماد، مشارکت، ارتباطات و شبکه‌ها و آگاهی اجتماعی، بر شکل‌گیری فعالیت‌های تعاونی‌های روستایی - فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ در ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی با تأکید بر کیفیت زندگی - رستمی و همکاران، ۱۳۹۲ الف؛ در تحقیقی تحلیلی - مقایسه‌ای، در رابطه با نقش عضویت در تشکلهای روستایی، بر سطح سرمایه اجتماعی زنان روستایی (کنگاور - کرمانشاه) - رستمی و همکاران، ۱۳۹۲ ب؛ در خصوص وضعیت سرمایه اجتماعی در بین زنان روستایی سرپرست خانوار - عیسی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۳؛ در رابطه با باورهای دینی و سرمایه اجتماعی در جوامع روستایی - عزیزپور فرد و همکاران، ۱۳۹۳؛ تأثیر سرمایه اجتماعی در موفقیت تعاونی‌های دامداران شهرستان کوهدشت - صبور و همکاران، ۱۳۹۳؛ وضعیت سرمایه اجتماعی در بین کشاورزان عضو و غیر عضو تشکلهای کشاورزی - رضایی و زارعی، ۱۳۹۳؛ دیدگاه زنان روستایی در باره تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی آنان، در فرایند توسعه روستایی - نادری مهدبی و همکاران، ۱۳۹۴؛ در رابطه با ابعاد سرمایه اجتماعی و کارائی آن - رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۴؛ در تبیین الگوی فضایی سرمایه اجتماعی، توسعه پایدار روستایی، در گروهی برخوردار از سرمایه مناسب (به ویژه سرمایه اجتماعی) از طریق مشارکت و اعتماد اجتماعی - توکلی و همکاران، ۱۳۹۴؛ در ارزیابی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان خرم‌آباد - یارمحمد توسکی و توسلی، ۱۳۸۴؛ در ارتباط با جایگاه دو بنیان مهم از سرمایه اجتماعی یعنی: ۱. خانواده ۲. شبکه‌های ارتباطی، در بین دانشجویان اراکی، با شاخصه اصلی آن (اعتماد اجتماعی) - زین‌آبادی، ۱۳۸۷ الف؛ در مورد کنکاش اعتماد، در سه سطح: ۱. سطح خرد. ۲. سطح میانی. ۳. سطح کلان، در جامعه ایران - غلام‌زاده و شارع‌پور، ۱۳۸۸؛ در رابطه مابین عضویت در انجمن‌های داوطلبانه و میزان اعتماد اجتماعی - معیذفر و جهانگیری، ۱۳۸۸؛ در خصوص مطالعه وضعیت اعتماد اجتماعی تعمیم یافته در محدوده شهری ارومیه - وثوقی و آرام، ۱۳۸۸؛ در بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال - کتابی و

^{۳۳} Durkheim.

^{۳۴} The Rational Choice Theory

^{۳۵} Exchange Theory

همکاران، ۱۳۸۹؛ در سنجش اعتماد اجتماعی در استان چهار محال و بختیاری - حسینی، ۱۳۸۹؛ در رابطه با میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن، در شهر بابل - فتحی و همکاران، ۱۳۸۹؛ در خصوص میزان اعتماد نهادی و عوامل مؤثر بر آن، در دو سطح از اعتماد نهادی، یعنی اعتماد مردم به سازمان‌ها و نهادهای رسمی و اعتماد مردم به اقشار و اصناف - شارع پور و همکاران، ۱۳۹۰؛ در سنجش انواع اعتماد (اعتماد بنیادین یا امنیت وجودی، اعتماد بین شخصی و اعتماد نهادی) و چگونگی رابطه آن با اعتماد اجتماعی - پیراهری، ۱۳۹۰؛ در رابطه با میزان اعتماد اجتماعی و شاخصه های آن در بین شهروندان تهرانی - عباس - زاده و همکاران، ۱۳۹۰؛ در خصوص متغیرهای اجتماعی مؤثر بر اعتماد به دستگاه های اجرایی - هزارجریبی و مروّتی، ۱۳۹۰؛ در عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی از دیدگاه دانشجویان - حیدرآبادی و صالح‌آبادی، ۱۳۹۱؛ در سنجش میزان اعتماد اجتماعی و گونه های آن و شناسایی عوامل اجتماعی مؤثر بر شکل‌گیری آن در ساری - کیاکجوری و افراسیابی، ۱۳۹۱؛ در بررسی عوامل و پیامدهای اعتماد اجتماعی در سه حوزه: خاص، عام و نهادی در میان دانشجویان - ظهیری و پوررضا کریم‌سرا، ۱۳۹۳؛ در ارتباط با میزان اعتماد اجتماعی بین جوانان، در سه بُعد: اعتماد بین شخصی، اعتماد بنیادی و اعتماد نهادی - ربانی و همکاران، ۱۳۹۳؛ در بررسی جامعه شناختی، میزان اعتماد بین شخصی و عوامل مؤثر بر آن، در میان دانشجویان دانشگاه اصفهان - ازکیاء و غفاری، ۱۳۸۰؛ در چگونگی پیوند بین اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی - ازکیاء و حسنی، ۱۳۸۸؛ در تبیین نقش اعتماد اجتماعی و شناخت میزان اثر آن در برنامه های توسعه روستایی - حسینی و همکاران، ۱۳۹۰؛ در بررسی وضعیت اعتماد اجتماعی در میان زنان روستایی (سه استان کشور) - عبدالهی و رجبی، ۱۳۹۰؛ در سنجش رابطه مابین متغیرهای اعتماد اجتماعی و وفای اجتماعی^{۳۶} در جامعه روستایی - عسکری و شرافت، ۱۳۹۲؛ در ارزیابی اعتماد اجتماعی در سه بُعد: ۱. اعتماد بین شخصی ۲. اعتماد تعمیم یافته ۳. اعتماد نهادی، در استان ایلام - فیروزآبادی و نصرالهی وسطی، ۱۳۹۳؛ در خصوص رابطه بین اعتماد اجتماعی (با ابعاد فردی، عمومی و نهادی) و روحیه کارآفرینی (با ابعاد ریسک‌پذیری و خلاقیت) زنان روستایی عضو شرکت های تعاونی روستایی (استان لرستان)؛ پژوهش‌ها، تحقیقات و مقالات ارزشمندی منتشر نموده اند و در آنها به بررسی و تجزیه و تحلیل ابعاد و زوایای مختلف سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی (در محیط شهری - روستایی و کشاورزی) پرداخته اند.

در منابع خارجی نیز؛ والاس و همکاران (Wallace et al., ۲۰۰۲)؛ در اثر تحقیقی (سرمایه اجتماعی در مرحله گذار: با نگاهی به شواهد) - اسنولی و تریسی (Snively and Tracy, ۲۰۰۲)؛ در پژوهش (توسعه اعتماد در همکاری های غیر انتفاعی روستایی)؛ سطح اعتماد اجتماعی را در چند روستا (ایلینویز جنوبی و منطقه دلتای می سی سی پی - ایالات متحده)، مورد مطالعه قرار داده اند - بویدون و تورسون (Beaudoin and Thorson, ۲۰۰۴)؛ در تحقیق (سرمایه اجتماعی در اجتماعات شهری و روستایی در ایالات متحده: بررسی تفاوت‌ها، حسب تأثیرات رسانه ها و مدل‌ها) - آمیتر و داگلاس (Ammeter and Douglas, ۲۰۰۴)؛ رابطه مسئولیت‌پذیری و اعتماد را در پژوهش (تفهیم رابطه اجتماعی مسئولیت‌پذیری و اعتماد سازمان‌ها) - لی و همکاران (Lee et al., ۲۰۰۵)؛ در اثر تحقیقی (شبکه، سرمایه اجتماعی و هویت در توسعه روستایی اروپایی)؛ به بررسی نقش هویت و سرمایه اجتماعی در شش روستای اروپایی غربی پرداخته‌اند - بیژورنسکوف (Bjornskov, ۲۰۰۷)؛ در اثر تحقیقی (عوامل تعیین‌کننده اعتماد عمومی: مقایسه کشوری - دانمارک) - تنبرگ (Tennberg, ۲۰۰۷)؛ در پژوهش (اعتماد در همکاری های بین المللی محیط زیست در شمال غرب روسیه) - کلانی و دوپچ - سلمون (Celani and Deutsch, ۲۰۰۸)؛ در اثر پژوهشی (مدلی از نقش اعتماد در سازمان‌ها؛ واکنش‌های کنشگر به روند انتخاب) - زیرچ و همکاران (Zierse et al., ۲۰۰۹)؛ در مقاله تحقیقی خود به این نتیجه می‌رسند که، در تراکم جمعیت پائین‌تر، ارتباطات مابین روستائیان تحریک و تشویق می‌شود - کورسون اوقلو (Kursunoglu, ۲۰۰۹)؛ در تحقیق (بررسی میزان مسئولیت‌پذیری و اعتماد به سازمان‌ها، بر اساس برخی متغیرها)؛ در شهر دنیزلی (ترکیه) نتیجه گرفته است که: تفاوت زیاد مابین میزان اعتماد به سازمان‌ها، به دلیل متغیر تجربه بوده است - موریس و کلیسنر (Morris and Klesner, ۲۰۰۰)؛ در اثر تحقیقی (فساد و

^{۳۶}. Social Solidarity

اعتماد: ملاحظات نظری و شواهدی از مکزیک؛ این نتیجه‌گیری را دارند که: عدم اعتماد به دیگران در جامعه، از پذیرش اخلاق عمومی جامعه و همکاری‌ها و هم‌نوایی‌های افراد، جلوگیری می‌کند و به ابزاری در جهت فردگرایی آحاد جامعه تبدیل می‌شود - گلیف و همکاران (Gleave et al., ۲۱۱۱)؛ در اثر پژوهشی (اعتماد در ازبکستان)؛ نشان می‌دهند که، متغیرهایی مانند: سن و تحصیلات، دارای همبستگی معکوس، بعد خانوار و پایگاه اقتصادی- اجتماعی خانوار، دارای همبستگی مستقیم و مثبت با اعتماد بوده است. دیگر اینکه، مناطق پر جمعیت تر در ازبکستان، دارای سطح اعتماد اجتماعی پایین تری بوده‌اند.

مواد و روش تحقیق

مقدمه

در ساختار توسعه جامع وکلان کشور، روستاها، جوامع روستایی و کشاورزان از جایگاه مهمی برخوردارند؛ به طوری که، کم توجهی به توسعه روستایی، تبعات منفی در ساختار توسعه کشور به جای خواهد گذاشت. در مقوله عمران و توسعه کشور، علاوه بر امکانات مادی، فیزیکی، اعتباری، سرمایه ای و منابع انسانی متخصص و کاردان؛ از آنجائی که طرح‌ها و پروژه‌های توسعه‌ای در عرصه عمومی روستاها و در جهت ارائه خدمات به روستائیان اجرایی می‌گردد، لذا در صورتی موفقیت‌آمیز خواهد بود که، با پذیرش ذهنی، عینی و مشارکت همه جانبه روستائیان و کشاورزان همراه باشد. عنوان این سرمایه عظیم، اعتماد اجتماعی است.

طرح و بیان مسئله

شهرستان آستانه اشرفیه در استان گیلان، از مراکز عمده و اصلی تولید برنج (به ویژه، برنج مرغوب و کیفی) در سطح کشور و جامعه نمونه جهت پژوهش در مقاله تحقیقی است. سنجش میزان اعتماد اجتماعی در سطح روستا‌های این شهرستان، بررسی چگونگی تعامل، تقابل و ارتباطات شالیکاران با یکدیگر، با کشاورزان روستا‌های دیگر، با نهادها و ادارات دولتی؛ در راستای اجرای طرح‌ها و پروژه‌های توسعه ای در بخش زراعت برنج بسیار مهم ارزیابی می‌گردد. از آنجائی که توسعه، صرفاً رشد اقتصادی نیست و ضروری است، ابعاد گوناگون اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی جامعه، به شکل سازمان یافته رشد نماید. در این راستا لازم است، از تمامی ظرفیت‌ها و امکانات بالقوه جامعه، بهره برداری مطلوب به عمل آید. یکی از این ظرفیت‌های مهم، اعتماد اجتماعی است. اعتماد اجتماعی، بستر تعاملات، روابط اجتماعی و کانون مفهوم سرمایه اجتماعی است. اعتماد اجتماعی، مشارکت افراد جامعه را در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی تسریع نموده و تمایل افراد را جهت همکاری با گروه‌های مختلف جامعه افزایش می‌دهد. اعتماد، در ایجاد بستری مناسب برای توفیقات برنامه‌های توسعه - ای نقشی محوری دارد. شعاع اعتماد (اعتماد درون‌گروهی، برون‌گروهی و نهادی) و شدت و ضعف آن (زیاد، متوسط و کم) در جوامع مختلف با یکدیگر متفاوت است. اتکای برنامه‌های توسعه ای کشور، به میزان اعتماد آحاد جامعه به یکدیگر و مشارکت آنان، بر اهمیت موضوع می‌افزاید. دستیابی به توسعه روستایی از مجرای توسعه منابع انسانی، با تکیه بر اعتماد عمومی و با مشارکت اجتماعی مسیر کوتاه تری به نظر می‌رسد (جلالی، ۱۳۹۳).

اهمیت و ضرورت تحقیق

مناطق روستایی ایران (و از جمله استان گیلان)، بعد از انقلاب اسلامی (۱۳۵۷) دستخوش تغییرات عمده ای شده است و علیرغم محوریت و نگاه ویژه به روستا و بخش کشاورزی در برنامه‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور و با وجود سرمایه - گذاری‌ها و هزینه‌کردهای گزاف عمرانی و خدماتی دولت‌ها، دستیابی به اهداف توسعه‌ای مطلوب در سطح روستاهای کشور، چندان محقق نگردیده است. هم اکنون با مهاجرت گسترده روستائیان به شهرها (و عمدتاً به حاشیه شهرهای بزرگ) و خالی شدن روستاها و تغییر تناسب جمعیتی ۷۵ به ۲۵ درصدی شهر - روستا؛ از کشاورزی سنتی، معیشتی و غیر اقتصادی فاصله چندانی گرفته نشده و بخش کشاورزی هم‌چنان در مرحله گذار به کشاورزی مدرن به سر می‌برد. بررسی‌های پژوهش‌گران

نشان می‌دهد، میزان اعتماد اجتماعی در جوامع روستایی کشور، روندی نزولی داشته و به شکل یک معضل اجتماعی قابل طرح است (حسینی، ۱۳۸۹).

مشکلات عمومی کشورهای در حال توسعه، معضلات ویژه در روستاها، بخش کشاورزی و توسعه روستایی، هزینه نمودن اعتبارات گزاف توسط کشورهای در حال توسعه در جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی- روستایی، عدم دستیابی به اهداف توسعه‌ای پیش‌بینی شده و ... نشان می‌دهد، در جامعه نمونه مورد مطالعه نیز ضروری است، معضلات و مشکلات بخش روستایی و کشاورزی از منظر اعتماد اجتماعی مورد بررسی و پژوهش قرار گیرد.

اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق، سنجش سطح اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن، در بین کشاورزان شالیکار مورد مطالعه است. اهداف جزئی تحقیق، بررسی میزان اعتماد (درون‌گروهی، برون‌گروهی، نهادی) و میزان تأثیر و چگونگی رابطه، بین متغیرهای (موقعیت فردی، اقتصادی، اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی) با اعتماد اجتماعی است.

فرضیات تحقیق

۱. بین موقعیت فردی افراد و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۲. بین موقعیت اقتصادی افراد و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۳. بین موقعیت اجتماعی افراد و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۴. بین مشارکت اجتماعی افراد و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۵. بین امنیت اجتماعی افراد و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر، به صورت پیمایشی^{۳۷} و ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها، پرسش‌نامه بوده است. در پرسش‌نامه، اعتماد اجتماعی درون‌گروهی با ۸ گویه، اعتماد اجتماعی برون‌گروهی با ۸ گویه، اعتماد اجتماعی نهادی با ۹ گویه (در مجموع، اعتماد اجتماعی کل با ۲۵ گویه)؛ موقعیت فردی با ۳ گویه، موقعیت اقتصادی با ۲ گویه، موقعیت اجتماعی با ۸ گویه، مشارکت اجتماعی با ۸ گویه، امنیت اجتماعی با ۸ گویه؛ و در مجموع، کل متغیرها با ۵۴ گویه مورد آزمون قرار گرفته‌اند. جامعه آماری تحقیق، شامل ۲۶۸۹۳ نفر از کشاورزان شالیکار روستاهای شهرستان آستانه اشرفیه بوده است. آستانه اشرفیه با ۲۳۵۷۰ هکتار شالیزار از مراکز اصلی تولید برنج کیفی و مرغوب در سطح کشور است و به همین دلیل، به عنوان مکان جغرافیایی منتخب پژوهش، تعیین گردیده است. نمونه‌گیری‌ها، با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک^{۳۸}، انجام شده است.

متغیرهای تحقیق

متغیرهای مستقل این تحقیق، شامل: موقعیت فردی، موقعیت اقتصادی، موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی؛ و متغیر وابسته آن، اعتماد اجتماعی است.

^{۳۷}.Survey Research

^{۳۸}.Systematic Random Sampling

جامعه آماری و برآورد حجم نمونه

جامعه آماری تحقیق، شامل کلیه کشاورزان شالیکار شهرستان آستانه اشرفیه به تعداد ۲۶۸۹۳ نفر بوده است، که در سطح ۱۰۸ روستای شهرستان، اراضی شالیزاری را تحت تملک و کارائی داشته و از آن منتفع می‌شوند.

از آنجائی که در تحقیق، از واریانس جامعه هدف، میزان و احتمال توفیق و یا عدم توفیق متغیرها (مثبت - منفی) اطلاع کافی وجود نداشت، برای برآورد حجم نمونه از جدول کرجسی و مورگان^{۳۹} استفاده شد. بر اساس جدول مزبور، حاصل عدد ۳۷۸ بوده است. جهت تعیین روستاها، کشاورزان شالیکار و تعداد پرسش‌نامه‌هایی که بایستی تکمیل می‌گردید، از روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک استفاده شد. فاصله نمونه‌گیری عدد ۷۱ و به طور متوسط به ازای هر ۷۱ نفر شالیکار، یک پرسش‌نامه تکمیل گردیده است.

روایی ابزار تحقیق (پرسش‌نامه) و پایایی متغیرها

در تحقیق حاضر، برای سنجش پایایی متغیرها، از روش پایداری درونی (ضریب آلفای کرونباخ^{۴۰}) استفاده شده است. در این ارتباط، پیش‌آزمونی از گویه‌های طراحی شده، مابین ۳۰ نفر از کشاورزان شالیکار عضو جامعه آماری (به طور تصادفی) برگزار گردید. بررسی ضریب آلفای گویه‌های تحقیق، مربوط به هریک از متغیرها و مقدار نسبتاً بالای آنها، بین (۰/۸۶ - ۰/۸۱)، انسجام درونی بالای گویه‌ها را تأیید می‌کند. به منظور روایی و اعتبار سنجی ابزار تحقیق (پرسش‌نامه)، از روایی صوری^{۴۱} و روایی محتوایی^{۴۲} استفاده شده است و در این خصوص از مساعدت ۱۵ نفر از متخصصین، کارشناسان خبره و اساتید، برخوردار و بهره‌برداری‌های لازم (تغییر، حذف و اضافه، اصلاح و تصحیح گویه‌ها) معمول گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های حاصل از پرسش‌نامه، در بخش آمار توصیفی، با استفاده از جداول توزیع فراوانی، درصد فراوانی، درصد فراوانی تجمعی، میانگین و ... و در بخش آمار استنباطی، از نرم افزار SPSS^{۴۳} و آزمون ضرایب همبستگی^{۴۴}: کای اسکوتر^{۴۵}، وی کرامر^{۴۶}، اسپیرمن^{۴۷}، گاما^{۴۸} و تحلیل رگرسیون^{۴۹} (چند متغیره^{۵۰}) استفاده شد.

جدول ۱- فراوانی پاسخ‌های داده شده در جامعه نمونه مورد بررسی، به گویه‌های مشارکت اجتماعی (جدول نمونه)

ردیف	گویه‌های مشارکت اجتماعی (شاخص‌ها: برنامه ریزی، تصمیم‌گیری و اجرای تصمیم‌گیری‌ها)	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱	حاضر هستم، جهت عضویت در شورای اسلامی	۷۲	۶۳	۸۲	۸۴	۷۷

^{۳۹}.Krejcie & Morgan

^{۴۰}.Cronbach's Alpha

^{۴۱}.Face Validity

^{۴۲}.Content Validity

^{۴۳}. Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)

^{۴۴}.Correlation Coefficient

^{۴۵}.Chi - Square

^{۴۶}.Cramer's V

^{۴۷}.Spearman

^{۴۸}.Gamma

^{۴۹}.Regression Analysis

^{۵۰}.Multivariate

					روستا، خود را در معرض انتخاب مردم قرار دهم.	
۸۸	۷۶	۸۷	۷۷	۵۰	در اجرای طرح‌ها و پروژه های عمرانی روستا فعالانه شرکت می کنم.	۲
۱۰	۱۸	۵۷	۱۰۴	۱۸۹	حاضر هستم، جهت امور عام المنفعه روستا، کمک نقدی کنم.	۳
۲۰	۵۸	۱۲۱	۹۷	۸۲	حاضر هستم، جهت اجرای طرح های عمرانی روستا، کمک فکری بدهم.	۴
۵۲	۹۳	۸۷	۷۶	۷۰	حاضر هستم، جهت اجرای طرح های عمرانی در روستا، کمک بدی بدهم.	۵
۱۲	۱۸	۲۲	۱۲۳	۲۰۳	حاضر هستم، جهت اجرای طرح های عمرانی در روستا زمین شخصی خود را، اهداء کنم.	۶
۱۳	۲۰	۲۲	۱۳۶	۱۸۷	جهت پیشرفت و توسعه روستا، حاضر از حق خود بگذرم.	۷
۴۴	۶۵	۷۰	۱۰۲	۹۷	افراد مشارکت کننده در امور اجتماعی روستا، مورد تشویق قرار گرفته و مورد توجه هستند.	۸

مأخذ: یافته های تحقیق

نتایج و بحث

مقدمه

به منظور نتیجه‌گیری و تحلیل داده‌های تحقیق، در ابتداء آمار توصیفی در جامعه نمونه، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته، پاسخ‌های پرسش شوندگان به گویه‌ها ارائه و به توصیف آماری روابط مابین متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی) و متغیرهای مستقل پرداخته شده است، سپس با استفاده از آزمون‌های آماری، فرضیات تحقیق مورد سنجش قرار گرفته است و رگرسیون عوامل تأثیرگذار بر اعتماد اجتماعی ارائه و در پایان نتایج توصیفی و استنباطی حاصله از داده‌های تحقیق مورد تحلیل و تفسیر قرار می‌گیرد.

آمار توصیفی

الف - موقعیت فردی

موقعیت فردی در این تحقیق، پارامترهای: جنسیت، سن و تحصیلات را شامل می‌گردد. در جامعه نمونه مورد بررسی، ۷۲ درصد پاسخ‌گویان مرد و ۲۸ درصد زن می‌باشند. ۲۵/۴ درصد از کشاورزان شالیکار سنی مابین ۴۰-۰ سال، ۶۵/۹ درصد سنی مابین ۷۰-۴۰ سال و ۸/۷ درصد سنی مابین ۹۰-۷۰ سال دارند. ۱۲/۷ درصد بیسواد، ۵۴ درصد ابتدایی و زیردیپلم و ۲۴/۹ درصد دیپلمه هستند. ۸/۴ درصد آنان دارای مدرک تحصیلی بالاتر از دیپلم می‌باشند.

ب - موقعیت اقتصادی

موقعیت اقتصادی در این تحقیق، شامل پارامترهای: مساحت شالیزار تحت تملک و شالیزار با ساختار زیربنایی نوین - تجهیز و نوسازی شده می‌باشد. ۴۲/۸۶ درصد از شالیکاران در جامعه نمونه مورد بررسی، مابین ۵۰۰-۰ متر مربع، ۵۱/۵۹ درصد مابین ۲۰۰۰-۵۰۰۰ متر مربع و ۵/۵۵ درصد آنان مابین ۵۰۰۰-۲۰۰۰۰ متر مربع زمین شالیزاری را تحت تملک داشته‌اند. ۲۲/۸ درصد از اراضی شالیزاری، دارای ساختار زیربنایی نوین (تجهیز و نوسازی شده) است.

ج - اعتماد اجتماعی

اعتماد اجتماعی؛ مجموعه‌ای از اعتماد درون‌گروهی، اعتماد برون‌گروهی و اعتماد نهادی است، که کنشگران به منافع دیگران نیز می‌اندیشند.

ج-۱. اعتماد درون‌گروهی: در جامعه نمونه مورد بررسی، ۱۲/۴ درصد از پاسخ‌ها به مجموعه گویه‌های اعتماد درون‌گروهی گزینه کم، ۳۷/۳ درصد گزینه متوسط و ۵۰/۳ درصد، گزینه زیاد می‌باشد.

ج-۲. اعتماد برون‌گروهی: در جامعه نمونه مورد بررسی، ۳۸/۱ درصد از پاسخ‌ها به مجموعه گویه‌های اعتماد برون‌گروهی گزینه کم، ۴۵/۸ درصد گزینه متوسط و ۱۶/۱ درصد، گزینه زیاد می‌باشد.

ج-۳. اعتماد نهادی: در جامعه نمونه مورد بررسی، ۵۱/۳ درصد از پاسخ‌ها به مجموعه گویه‌های اعتماد نهادی گزینه کم، ۳۵/۲ درصد گزینه متوسط و ۱۳/۵ درصد، گزینه زیاد می‌باشد.

ج-۴. اعتماد اجتماعی (کل): در جامعه نمونه مورد بررسی، ۳۳/۸۶ درصد از پاسخ‌ها به مجموعه گویه‌های اعتماد اجتماعی (کل) گزینه کم، ۳۹/۴۲ درصد گزینه متوسط و ۲۶/۷۲ درصد، گزینه زیاد می‌باشد.

ج-۵. میانگین میزان اعتماد درون‌گروهی، برون‌گروهی، نهادی و اعتماد اجتماعی (کل): میانگین میزان اعتماد درون‌گروهی در جامعه نمونه مورد بررسی معادل ۲/۳۸ از ۳، اعتماد برون‌گروهی معادل ۱/۷۸ از ۳، اعتماد نهادی معادل ۱/۶۲ از ۳ و میانگین میزان اعتماد اجتماعی (کل)، در جامعه نمونه مورد بررسی؛ معادل ۱/۹۳ از ۳ می‌باشد

د - موقعیت اجتماعی

در جامعه نمونه مورد بررسی، ۱۱/۹ درصد از پاسخ‌ها به مجموعه گویه‌های موقعیت اجتماعی گزینه کم، ۴۳/۴ درصد گزینه متوسط و ۴۴/۷ درصد گزینه زیاد می‌باشد.

ه - مشارکت اجتماعی

در جامعه نمونه مورد بررسی، ۱۷/۲ درصد از پاسخ‌ها به مجموعه گویه‌های مشارکت اجتماعی گزینه کم، ۲۹/۱ درصد گزینه متوسط و ۵۳/۷ درصد گزینه زیاد می‌باشد.

و - امنیت اجتماعی

در جامعه نمونه مورد بررسی، ۱۷/۷ درصد از پاسخ‌ها به مجموعه گویه‌های امنیت اجتماعی گزینه کم، ۳۶/۸ درصد گزینه متوسط و ۴۵/۵ درصد گزینه زیاد می‌باشد.

ز - توصیف آماری روابط مابین متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی) و متغیرهای مستقل

با تقاطع متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی) با متغیرهای مستقل (موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی)؛ آماره‌های توصیفی (مانند فراوانی) و روابط بین آنها محاسبه می‌گردد.

در جامعه نمونه مورد بررسی در رابطه با اعتماد اجتماعی، از ۳۷۸ نفر پاسخ دهنده به گویه‌های موقعیت اجتماعی؛ ۷۱ نفر گزینه کم، ۲۰۸ نفر گزینه متوسط و ۹۹ نفر گزینه زیاد - از ۳۷۸ نفر پاسخ دهنده به گویه‌های مشارکت اجتماعی؛ ۷۶ نفر

گزینه کم، ۱۵۰ نفرگزینه متوسط و ۱۵۲ نفر گزینه زیاد - از ۳۷۸ نفر پاسخ دهنده به گویه های امنیت اجتماعی؛ ۶۴ نفر گزینه کم، ۱۶۶ نفر گزینه متوسط و ۱۴۸ نفر گزینه زیاد را انتخاب نموده اند.

آمار استنباطی

در بررسی و تجزیه تحلیل داده های آماری حاصله، از نرم افزار SPSS و ضریب همبستگی کای اسکوتر، ضریب همبستگی وی - کرامر، ضریب همبستگی اسپیرمن، ضریب همبستگی گاما و تحلیل رگرسیون (چندمتغیره) استفاده شده است. آمار استنباطی شامل دو بخش: الف. (آزمون فرضیه های تحقیق) ب. (رگرسیون عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی) است.

الف. آزمون فرضیه های تحقیق

آزمون فرضیه اول:

بین موقعیت فردی افراد (جنسیت، سن و تحصیلات) و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی داری وجود دارد.

رابطه مابین دو متغیر (جنسیت - اعتماد اجتماعی)، بر اساس آزمون های کای اسکوتر و وی کرامر - رابطه مابین دو متغیر (سن - اعتماد اجتماعی)، بر اساس آزمون اسپیرمن و رابطه مابین دو متغیر ((تحصیلات - اعتماد اجتماعی) بر اساس آزمون های اسپیرمن و گاما تأیید نمی گردد.

آزمون فرضیه دوم:

بین موقعیت اقتصادی افراد (مساحت شالیزار تحت تملک و شالیزار با ساختار زیربنایی نوین - تجهیز و نوسازی شده) و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی داری وجود دارد.

رابطه مابین دو متغیر (مساحت شالیزار تحت تملک - اعتماد اجتماعی)، بر اساس آزمون های اسپیرمن و گاما تأیید می - گردد (رابطه منفی - معکوس) و رابطه مابین دو متغیر (شالیزار با ساختار زیربنایی نوین « تجهیز و نوسازی شده » - اعتماد اجتماعی)، بر اساس آزمون های کای اسکوتر و وی کرامر تأیید نمی گردد.

آزمون فرضیه سوم:

بین موقعیت اجتماعی افراد و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی داری وجود دارد.

رابطه مابین دو متغیر (موقعیت اجتماعی - اعتماد اجتماعی)، بر اساس آزمون های اسپیرمن و گاما تأیید می گردد.

آزمون فرضیه چهارم:

بین مشارکت اجتماعی افراد و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی داری وجود دارد.

رابطه مابین دو متغیر (مشارکت اجتماعی - اعتماد اجتماعی)، بر اساس آزمون های اسپیرمن و گاما تأیید می گردد.

آزمون فرضیه پنجم:

بین امنیت اجتماعی افراد و میزان اعتماد اجتماعی، در جامعه نمونه مورد مطالعه، رابطه معنی داری وجود دارد.

رابطه مابین دو متغیر (امنیت اجتماعی - اعتماد اجتماعی)، بر اساس آزمون‌های اسپیرمن و گاما تأیید می‌گردد.

جدول ۲- نتایج آزمون ضرایب همبستگی (متغیرهای مستقل - متغیر وابسته «اعتماد اجتماعی»)

متغیر وابسته	مقیاس	متغیر مستقل	مقیاس	نوع آزمون	مقدار ضریب	سطح معنی داری	نوع رابطه
اعتماد اجتماعی	ترتیبی	جنسیت	اسمی	کای اسکوئر	۳/۵۱	۰/۳۲	معنی دار نیست
اعتماد اجتماعی	ترتیبی	سن	نسبتی	وی کرامر	۰/۰۹۶	۰/۳۲	معنی دار نیست
اعتماد اجتماعی	ترتیبی	تحصیلات	ترتیبی	اسپیرمن	-۰/۰۳۷	۰/۴۷	معنی دار نیست
اعتماد اجتماعی	ترتیبی	مساحت شالیزار	نسبتی	اسپیرمن	-۰/۰۲۱	۰/۶۹	معنی دار نیست
اعتماد اجتماعی	ترتیبی	تجهیز و نوسازی	اسمی	گاما	-۰/۰۲۴	۰/۶۷	معنی دار نیست
اعتماد اجتماعی	ترتیبی	موقعیت اجتماعی	ترتیبی	اسپیرمن	-۰/۰۸	۰/۱	معنی دار (منفی - معکوس)
اعتماد اجتماعی	ترتیبی	مشارکت اجتماعی	ترتیبی	گاما	-۰/۰۸	۰/۰۹	معنی دار (مثبت - مستقیم)
اعتماد اجتماعی	ترتیبی	امنیت اجتماعی	ترتیبی	کای اسکوئر	۲/۷۵	۰/۴۳	معنی دار نیست
اعتماد اجتماعی	ترتیبی			وی کرامر	۰/۰۸	۰/۴۴	معنی دار نیست
اعتماد اجتماعی	ترتیبی			اسپیرمن	۰/۵۹	۰/۰۰۰	معنی دار (مثبت - مستقیم)
اعتماد اجتماعی	ترتیبی			گاما	۰/۸۰	۰/۰۰۰	معنی دار (مثبت - مستقیم)
اعتماد اجتماعی	ترتیبی			اسپیرمن	۰/۵۲	۰/۰۰۰	معنی دار (مثبت - مستقیم)
اعتماد اجتماعی	ترتیبی			گاما	۰/۶۶	۰/۰۰۰	معنی دار (مثبت - مستقیم)
اعتماد اجتماعی	ترتیبی			اسپیرمن	۰/۴۹	۰/۰۰۰	معنی دار (مثبت - مستقیم)
اعتماد اجتماعی	ترتیبی			گاما	۰/۶۴	۰/۰۰۰	معنی دار (مثبت - مستقیم)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

ب. رگرسیون عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی

در رگرسیون عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی رتبه افراد نمونه در شاخص‌های موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی وارد شد. نتایج حاصل از آزمون تجزیه واریانس، بیانگر معنی‌داری کلی رگرسیون برازش شده در سطح یک درصد آماری است.

جدول ۳- نتایج آزمون تجزیه واریانس (ANOVA) رگرسیون عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی

شرح	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی داری
رگرسیون	۱۱۳ / ۰۰۷	۳	۳۷ / ۶۶۹	۱۲۰ / ۴۶۳	۰ / ۰۰۰
پسماند	۱۱۶ / ۹۵۱	۳۷۴	۰ / ۳۱۳	-	-
کل	۲۲۹ / ۹۵۸	۳۷۷	-	-	-

مأخذ: یافته‌های تحقیق

مقدار ضریب تعیین و ضریب تعدیل شده رگرسیون برازش شده، به ترتیب برابر با ۴۹/۱ و ۴۸/۷ درصد است.

جدول ۴- نتایج رگرسیون عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی

شرح	ضریب رگرسیون	انحراف معیار	آماره t	سطح معنی داری
مقدار ثابت	۱ / ۰۹	۰ / ۱	۱۰ / ۳۶	۰ / ۰۰۰
موقعیت اجتماعی	۰ / ۴۹	۰ / ۰۴	۱۱ / ۷۸	۰ / ۰۰۰
مشارکت اجتماعی	۰ / ۲۸	۰ / ۰۶	۴ / ۷۸	۰ / ۰۰۰
امنیت اجتماعی	۰ / ۱	۰ / ۰۶	۱ / ۶۹	۰ / ۰۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل نشان می‌دهد:

میزان متغیرهای مستقل (موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی) اثر مستقیم و معنی‌داری آماری بر میزان متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی) دارند. سطح معنی‌داری متغیرهای توضیحی مزبور به ترتیب: ۱، ۱ و ۱۰ درصد آماری است. ضریب رگرسیون برآورد شده نشان می‌دهد، به ترتیب: میزان موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی بیشترین اثرگذاری را بر اعتماد اجتماعی داشته است.

نتایج و بحث:

الف. بخش توصیفی

یافته‌های تحقیق در بخش توصیفی مشخص می‌سازد، در جامعه مورد مطالعه؛ میزان اعتماد اجتماعی درون‌گروهی در سطح متوسط (رو به بالا)، اعتماد اجتماعی برون‌گروهی و نهادی در سطحی پایین‌تر از متوسط و اعتماد اجتماعی (کل)، در سطحی متوسط (رو به پایین) قرار دارد. تفاوتی که مابین میزان اعتماد درون‌گروهی با اعتماد برون‌گروهی و نهادی ملاحظه می‌گردد، منطبق با نظریه‌گیدنز و نظریه خرده فرهنگ‌های راجرز (Rogers' Theory) است که، به دلیل حاکم بودن فرهنگ سنتی در جوامع روستایی، روستائیان به گروه‌های دیگر و غریبه‌ها اعتماد کافی نشان نمی‌دهند. فقدان مشارکت، نوآوری و اعتماد در آنها آشکار است (کرم پور و یوسفوند، ۱۳۹۱). روند نامطلوب و سیر نزولی اعتماد اجتماعی نیز، با اندیشه‌های گیدنز تطبیق دارد که: کشورهای در حال توسعه، به هنگام گذار از سنت به مدرنیته (Modernity)، با یک آشفتگی، بی‌نظمی و نابهنجاری

اجتماعی (آنومی)^{۵۱} روبرو می‌گردند، که نتیجه آن شکافی فزاینده مابین سنت و مدرنیسم (Modernism) است، که تبعات اجتماعی عدیده ای را به دنبال دارد و یکی از مهم‌ترین آنها کاهش اعتماد اجتماعی بین مردم است (گیدنز، ۱۳۹۰).

جامعه ایرانی، از یک نظام سیاسی بسته و از یک نظام اقتصادی، بر پایه سرمایه داری وابسته به غرب (شبه مدرنیسم)، وارد انقلاب اسلامی (انقلابی ایدئولوژیک) می‌گردد، که آرمان آن، احیاء و ایجاد حکومت اسلامی (بر پایه گفتمان ولایت فقیه) است. بنابراین آحاد مردم، با یک چالش چندگانه (شبه مدرنیسم، سنت، اسلام اصول‌گرا، اسلام بنیادگرا، مدرنیته و ...) درگیر بوده‌اند و برای آنکه جامعه به آرامش و ثبات برسد، ضرورتاً به لحاظ تاریخی - جامعه‌شناختی لازم است یک دوره پرتلاطم، آشفتگی و بی‌نظمی توأم با بی‌اعتمادی عمومی (بی‌اعتمادی به خود، دیگران و نهادها) را، پشت سر بگذارد.

ب. بخش تحلیلی

نتایج حاصله از آزمون فرضیات پنجمانه تحقیق نشان می‌دهد، در جامعه مورد مطالعه؛ نوع جنسیت، میزان سن و سطح تحصیلات روی میزان اعتماد اجتماعی تأثیری نداشته است و اگر سطوح شالیزاری بزرگ‌تر و یا اراضی تجهیز و نوسازی شده به منزله وضعیت اقتصادی مطلوب‌تر باشد، شالیکاران با افزایش سطح اراضی، اعتماد کمتری نشان داده‌اند و انجام تجهیز و نوسازی و یا عدم آن، تأثیری بر روی میزان اعتماد اجتماعی نداشته است و از سویی، رابطه‌های معنی‌دار - مثبت، مابین متغیرهای موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی با اعتماد اجتماعی ملاحظه می‌گردد، که نشانگر نقش مهم جایگاه، پایگاه و اعتبار اجتماعی فرد در جامعه است و اینکه با افزایش مشارکت، همیاری و خودیاری آحاد جامعه، میزان اعتماد اجتماعی نیز ارتقاء می‌یابد و افزایش امنیت اجتماعی در جامعه، به تعبیر پاتنام؛ فایق شدن نیروهای همبستگی بر شرایط گسستگی اجتماعی است، که در این شرایط، جامعه دچار ناامنی نمی‌شود (پاتنام، ۱۳۹۲).

در توجیه تناقضات ظاهری موضوع، علاوه بر توجه به زمان، مکان، محیط و نحوه تحقیق؛ می‌توان به نقطه نظرات (لرنر)^{۵۲}، (۱۳۸۳) و (فیروزآبادی و همکاران، ۱۳۸۹)؛ نیز استناد نمود؛ جامعه ایرانی در حال گذار است و نوعی ناستواری و درهم‌ریختگی در آن رواج دارد. نه هنجارها و اعتماد سنتی گذشته، کارایی خود را حفظ کرده و نه هنجارها و شیوه‌های اعتماد مدرن توانسته است جای هنجارها و اعتماد سنتی را پر کند، در نتیجه التقاطی از سنت و مدرنیته در جامعه حاکم است و از سویی، کشور در مرحله تشکیل هویت (هویت بندی) ارزیابی می‌گردد، لذا جامعه دچار نوعی عدم ثبات، اطمینان و اعتماد است و طبعاً واکنش‌های جامعه نیز، گاه غیرقابل پیش‌بینی و متناقض خواهد بود.

پیشنهادها

از مجموعه یافته‌های توصیفی و تحلیلی تحقیق و استنتاجات حاصله، به منظور ارتقای میزان اعتماد اجتماعی در جامعه مورد مطالعه (و در جوامع مشابه) و در جهت کاهش اختلاف در سطوح شعاع اعتماد اجتماعی، پیشنهاد می‌گردد:

☑ به دلیل تفاوتی که در اعتماد اجتماعی درون‌گروهی با دو اعتماد دیگر (برون‌گروهی و نهادی) ملاحظه می‌گردد، ضروری است؛ به منظور کاهش فاصله و پر نمودن خلأی مزبور، ضمن رعایت باورها و ارزش‌های مثبتی که، در بین روستائیان مشترک است؛ در راستای همکاری و مشارکت بیش از پیش کشاورزان در سطح جامعه روستایی و در جهت نیل به توسعه و پیشرفت؛ تشکیل گروه‌های واسط یا تشکل‌های مدنی مانند: اتحادیه‌ها، تشکیلات و سندیکا‌های کشاورزی و روستایی، باشگاه‌های فرهنگی، بنیادهای مردم‌نهاد، داوطلبانه و خیریه، احزاب و سازمان‌های سیاسی و ... مورد تشویق و در توسعه فرهنگی - سیاسی کشور تعریف گردد.

^{۵۱}. Anomie

^{۵۲}. Lerner

☑ به هنگام عملیاتی نمودن برنامه ها و پروژه ها (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و ...) در سطح روستاها (به ویژه برنامه‌های توسعه روستایی) از جوامع روستایی دعوت به مشارکت نمود. این مشارکت نایستی صرفاً شامل متنفذین روستا (دهیار، اعضای شورای اسلامی، زمین‌داران بزرگ، متمکنین و ...) باشد، بلکه بایستی طیف گسترده تری از توده های روستایی؛ به ویژه زمین-داران کوچک، گروه های آسیب پذیر، محروم و زنان روستایی (و ترجیحاً در قالب تشکّل های روستایی و گروه های غیردولتی مردم‌نهاد) را در برگیرد؛ مضافاً صوری، تشریفاتی و انفعالی نبوده و تشکّل‌های موصوف (حسب صلاحیت تخصصی) بتوانند در فرایند کلی طرح ها و پروژه ها (از جمع‌آوری اطلاعات، ارائه پیشنهاد، تدوین برنامه، عملیات اجرایی، کنترل، نظارت و ...) حضوری فعال داشته باشند.

☑ ارتقای سطح سواد و آموزش عمومی روستائیان، اطلاع رسانی شفاف، تشکیل کلاس‌های آموزشی عمومی و تخصصی، استفاده از فناوری اطلاعات (IT) در آموزش‌ها، تجهیز کتابخانه های عمومی و الکترونیکی و ...

☑ از پارامترهای مهم در ایجاد اعتماد اجتماعی، تثبیت، تداوم و تزیید آن، امنیت اجتماعی است. بایستی شرایطی فراهم گردد که، روستائیان و کشاورزان از اینکه در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند، احساس امنیت نمایند، امنیت دیگری را هم امنیت خود بدانند و این وظیفه مردم و مسئولین دولتی را در ارتباط با تأمین امنیت اجتماعی (امنیت روانی، جسمانی و اقتصادی) در جامعه روستایی، بسیار سنگین می‌نماید.

☑ از متغیرهای مؤثر بر اعتماد اجتماعی، وضعیت و موقعیت اقتصادی است. حسب منابع کلاسیک اعتماد، موقعیت اقتصادی بهینه، سطح اعتماد اجتماعی را تعالی می‌بخشد. بنابر این کاهش فقر، بیکاری، تبعیض و محرومیت های اجتماعی و ... موجب رضایت از زندگی و افزایش اعتماد اجتماعی خواهد شد. در این ارتباط برنامه‌ریزی ها، سیاست‌گذاری ها، تهیه و تدوین راهکارها و راهبردهای کارشناسانه مناسب، واقع بینانه و غیر پوپولیستی، می‌تواند از وظایف دولت باشد. بدیهی است، با به‌کارگیری نقطه نظرات کارشناسان خبره و خیرخواه غیردولتی، نهادها و تشکّل‌های مردمی، توفیقات تسهیل می‌گردد.

منابع و مراجع

۱. اخوان کاظمی، م (۱۳۸۹)، « سرمایه‌ی اجتماعی و خودکشی، با تأکید بر استان ایلام»، مجموعه مقالات همایش ملی، علل، پیامدها و رفتارها، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
۲. ازکیاء، م و غ، غفاری (۱۳۸۰)، « بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهرکاشان»، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۷.
۳. ازکیاء، م و ک، حسنی راد (۱۳۸۸)، « نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح های توسعه روستایی»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره اول.
۴. امیرکافی، م (۱۳۸۰)، « اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن»، نمایه پژوهش، شماره ۱۸.
۵. اوچاقلو، س و م، زاهدی (۱۳۸۴)، « بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان»، مجله جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۴.
۶. اینگلهارت، ر (۱۳۸۲)، تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی (ترجمه‌ی مریم وتر)، تهران: انتشارات کویر.
۷. باقری زوز، ب و م، علمی (۱۳۸۸)، « سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی؛ نشانه های آسیب شناختی روابط اجتماعی در ایران»، مطالعات جامعه شناسی، سال دوم، شماره پنجم.

۸. پاتنام، ر (۱۳۹۲)، دموکراسی و سنت های مدنی - سرمایه اجتماعی و سنت های مدنی در ایتالیای مدرن - (ترجمه‌ی محمد تقی دلفروز)، تهران: نشر جامعه شناسان.
۹. پیراهری، ن (۱۳۸۸)، «سرمایه اجتماعی در نظریات جدید»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره سوم.
۱۰. پیراهری، ن (۱۳۹۰)، «سنجش اعتماد اجتماعی و شاخص های آن در بین شهروندان تهرانی»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال پنجم، شماره اول.
۱۱. تاجبخش، ک (۱۳۸۹)، سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه، به کوشش کیان تاجبخش؛ نویسندگان مقاله‌ها: رابرت پاتنام ... [و دیگران]، (ترجمه‌ی افشین خاکباز و حسن پویان)، تهران: نشر پژوهش شیرازه، چاپ سوم.
۱۲. توسلی، غ و م، موسوی (۱۳۸۴)، «مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید»، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۶.
۱۳. توکلی، م؛ ک، دهقانی و ر، زارعی (۱۳۹۰)، «تحلیلی بر میزان سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان ممسنی (مطالعه موردی: بخش دشمن زیاری)»، فصل نامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال اول، شماره ۴.
۱۴. توکلی، م؛ س، میرزاپور و م، شمس پویا (۱۳۹۴)، «ارزیابی مؤلفه های سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان خرم‌آباد»، جغرافیا و توسعه، شماره ۳۹.
۱۵. جلالی، ح (۱۳۹۳)، «بررسی نقش اعتماد اجتماعی»، سایت پروژه دات کام، (Sited in: www.prozhe.com)، ۲۴ اردیبهشت ماه ۱۳۹۳.
۱۶. چلبی، م (۱۳۹۴)، جامعه شناسی نظم: تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی، تهران: نشرنی.
۱۷. حسینی، س (۱۳۸۹)، «بررسی عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی (مطالعه موردی: شهر بابل)»، معرفت، سال نوزدهم، شماره ۱۵۱.
۱۸. حسینی، س؛ ح، بهروان و س، سروش (۱۳۹۰)، «بررسی عوامل مؤثر بر وضعیت اعتماد اجتماعی زنان روستایی؛ مطالعه موردی سه روستا از سه استان ایران»، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، پاییز و زمستان ۱۳۹۰.
۱۹. حیدرآبادی، ا و ا، صالح‌آبادی (۱۳۹۱)، «گونه‌شناسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر ساری»، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال چهارم، شماره سوم.
۲۰. خضری، م (۱۳۸۵)، «دولت و سرمایه اجتماعی»، فصل نامه مطالعات راهبردی، سال نهم، شماره اول، شماره مسلسل ۳۱.
۲۱. دورکیم، ا (۱۳۸۳)، قواعد روش جامعه شناسی، (ترجمه‌ی علی محمد کاردان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ ششم).
۲۲. ربانی، ع؛ م، عباس زاده؛ ع، آقاجانی و ز، ناجی (۱۳۹۳)، «بررسی جامعه شناختی میزان اعتماد بین شخصی و عوامل مؤثر بر آن در میان دانشجویان دانشگاه اصفهان»، فصل نامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، سال هشتم، شماره چهارم، شماره پیاپی ۲۷.
۲۳. ربیعی، ع و ب، موسیوند (۱۳۹۲)، «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و شکل‌گیری فعالیت‌های تعاونی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای ده کائید، دو جفت و چهار چریک شهرستان شازند)»، تعاون و کشاورزی، سال دوم، شماره ۷.
۲۴. رستمی، ف؛ م، محمدی؛ و، علی‌آبادی و ن، کریمیان (۱۳۹۲ ب)، «وضعیت سرمایه اجتماعی در بین زنان روستایی سرپرست خانوار»، فصل نامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال سیزدهم، شماره ۵۱.
۲۵. رستمی، ف؛ و، علی‌آبادی و س، بقایی (۱۳۹۲ الف)، «نقش عضویت در تشکلهای روستایی بر سطح سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی زنان روستایی»، فصل نامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۲، شماره پیاپی ۴.
۲۶. رضایی، ر؛ ش، زارعی (۱۳۹۳)، «بررسی دیدگاه زنان روستایی در باره تأثیر مؤلفه های سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی آنان (مورد مطالعه: روستای حسن خان، شهرستان قروه)»، زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۲، شماره ۲.

۲۷. رکن‌الدین افتخاری، ع؛ س، محمودی؛ غ، غفاری و م، پورطاهری (۱۳۹۴)، «تبیین الگوی فضایی سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار روستایی (مورد: روستا های استان خراسان رضوی)»، فصل نامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱، شماره پیاپی ۱۱.
۲۸. ریتزر، ج (۱۳۹۴)، نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر (ترجمه‌ی محسن ثلاثی)، تهران: انتشارات علمی.
۲۹. زین‌آبادی، م (۱۳۸۷ الف)، «بررسی وضعیت اعتماد در جامعه ایران و راه های بازسازی آن»، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، گروه پژوهش های فرهنگی و اجتماعی. پژوهش نامه شماره ۱۶.
۳۰. زتومکا، پ (۱۳۹۱)، نظریه جامعه شناختی اعتماد (ترجمه‌ی غلامرضا غفاری)، تهران: نشر شیرازه، چاپ چهارم.
۳۱. سیدنورانی، س؛ م، سادات سجادی؛ ف، فروزان و ف، جهانگرد (۱۳۹۴)، «بررسی نقش آموزش در ایجاد سرمایه اجتماعی در ایران (۱۳۹۰-۱۳۶۰)»، فصل نامه علمی - پژوهشی پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی، سال پنجم، شماره بیستم.
۳۲. شارع‌پور، م؛ ن، رازقی و خ، غلامزاده (۱۳۹۰)، «بررسی رابطه انواع اعتماد با اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه مازندران»، مطالعات اجتماعی ایران، سال چهارم، شماره ۲، شماره پیاپی ۱۱.
۳۳. صبوری، ف؛ ک، رضایی مقدم و م، منتی زاده (۱۳۹۳)، «بررسی سرمایه اجتماعی در بین کشاورزان عضو و غیر عضو تشکل‌های کشاورزی (مطالعه موردی: کشاورزان شهرستان گرمسار)»، تعاون و کشاورزی، سال سوم، شماره ۱۱.
۳۴. ظهیری، ه و ن، پور رضا کریم‌سرا (۱۳۹۳)، «بررسی اعتماد اجتماعی و رابطه بین ابعاد آن در بین جوانان تهرانی»، فصل - نامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، سال پنجم، شماره چهاردهم.
۳۵. عباس زاده، م؛ م، علیزاده اقدم و ر، اسلامی (۱۳۹۰)، «اعتماد به دستگاه های اجرایی و عوامل مؤثر بر آن»، جامعه - شناسی کاربردی، سال بیست و دوم، شماره اول، شماره پیاپی ۴۱.
۳۶. عبداللهی، ح و م، رجیبی (۱۳۹۰)، «بررسی رابطه اعتماد و وفاق اجتماعی روستائیان و نقش آن در توسعه»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، شماره ۷۵.
۳۷. عبدالملکی، ا (۱۳۸۶)، «بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن و چگونگی نقش رسانه‌ها در افزایش آن»، فصل نامه پژوهش و سنجش، شماره ۱۵، شماره پیاپی ۵۳.
۳۸. عزیزپور، ف؛ س، قبادی علی‌آبادی و م، چیذری (۱۳۹۳)، «تأثیر سرمایه اجتماعی در موفقیت تعاونی های دامداران شهرستان کوهدشت»، تعاون و کشاورزی، سال سوم، شماره ۱۲.
۳۹. عسکری، ح و س، شرافت (۱۳۹۲)، «تحلیل عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی در جوامع روستایی (مطالعه موردی: دهستان هجدان دشت، شهرستان مهران)»، پژوهش های روستایی، دوره ۴، شماره ۴.
۴۰. عیسی نژاد، ر؛ محمد رضایی؛ ح، راحلی و ح، کوهستانی (۱۳۹۳)، «بررسی باورهای دینی و سرمایه اجتماعی در جوامع روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بخش ایلخچی از توابع استان آذربایجان شرقی)»، توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۲.
۴۱. غلامزاده، خ و م، شارع‌پور (۱۳۸۸)، «رابطه عضویت در انجمن‌های داوطلبانه با میزان اعتماد اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه مازندران»، فصل نامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۸.
۴۲. فتحی، سروش؛ ه، آرام و ح، بشیری‌گیوی (۱۳۸۹)، «بررسی جامعه شناختی عوامل مؤثر بر اعتماد نهادی (سازمان‌های دولتی و غیردولتی) در شهر خلخال»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال چهارم، شماره سوم.
۴۳. فراهانی، ح؛ ج، عینالی و س، عبدلی (۱۳۹۲)، «ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان مشهد میقان شهرستان اراک)»، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۲۹.
۴۴. فیروزآبادی، س؛ س، حسینی و ر، قاسمی (۱۳۸۹)، «مطالعه شاخص‌ها و رتبه توسعه اجتماعی در استان های کشور و رابطه آن با سرمایه اجتماعی»، فصل نامه رفاه اجتماعی، شماره ۳۷.
۴۵. فیروزآبادی، س و ل، نصرالهی وسطی (۱۳۹۳)، «بررسی رابطه میان اعتماد اجتماعی و روحیه کارآفرینی زنان روستایی، مطالعه موردی: دهستان شیروان از توابع شهرستان بروجرد»، پژوهش های روستایی، دوره ۵، شماره ۱.

۴۶. قاسمی، و؛ س، فائقی و آ، امیر(۱۳۹۲)، «سنجش سرمایه اجتماعی و سطح بندی آن در طبقات مختلف مناطق چهارده - گانه شهر اصفهان در سال ۱۳۹۱ - ۱۳۹۰»، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال پنجم، شماره سوم.
۴۷. کاوسی، ا(۱۳۹۲)، «توسعه سرمایه اجتماعی و نقش آن در تحقق اهداف چشم انداز»، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال ششم، شماره اول.
۴۸. کتابی، م؛ م، ادیبی سده؛ و، قاسمی و س، صادقی ده چشمه(۱۳۸۹)، «سنجش اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در مراکز شهرستان های چهارمحال و بختیاری»، جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و یکم، شماره پیاپی ۴۰، شماره ۴.
۴۹. کرم پور، م و یوسفوند، س(۱۳۹۱)، «بررسی نظریه خرده فرهنگ دهقانی راجرز (بررسی موردی: روستا های منطقه کهمان شهرستان سلسله)»، توسعه روستایی(نامه علوم اجتماعی)، شماره پائیز و زمستان ۱۳۹۱.
۵۰. کلمن، ج(۱۳۹۰)، بنیاد های نظریه اجتماعی(ترجمه ی منوچهر صبوری)، تهران: نشر نی، چاپ سوم.
۵۱. کفاشی، م و ن، آزاده(۱۳۸۸)، «عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان اعتماد اجتماعی در بین اعضای هیئت علمی»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره اول.
۵۲. کیاکجوری، س و ح، افراسیابی(۱۳۹۱)، «مطالعه اعتماد اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در میان دانشجویان»، دو فصل - نامه جامعه شناسی اقتصادی و توسعه. شماره دوم.
۵۳. گلابی، ف(۱۳۸۳)، «بررسی تأثیر اعتماد بر توسعه، با نگاهی به عملکرد شوراهای اسلامی»، پایان نامه ی کارشناسی ارشد پژوهشگری، تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
۵۴. گیدنز، آ(۱۳۹۰)، پیامد های مدرنیت(ترجمه ی محسن ثلاثی)، تهران: نشر مرکز، چاپ ششم.
۵۵. لرنر، د(۱۳۸۳)، گذر جامعه سنتی؛ نوسازی خاورمیانه (ترجمه ی غلامرضا خواجه سروری)، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۵۶. معید فر، س و پ، جهانگیری(۱۳۸۸)، «اعتماد اجتماعی تعمیم یافته و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن(مطالعه موردی: شهر ارومیه)»، دانش نامه علوم اجتماعی، دوره ۱، شماره ۱.
۵۷. منظور، د و م، یادی پور(۱۳۸۷)، «سرمایه اجتماعی، عامل توسعه اجتماعی و اقتصادی»، نشریه علمی - ترویجی راهبرد توسعه، شماره ۱۵.
۵۸. نادری مهدیی، ک؛ م، فطرس و س، اصفهانی(۱۳۹۴)، «رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و کارایی(مطالعه موردی: زعفران - کاران شهرستان فردوس)»، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۴، شماره ۲، شماره پیاپی ۱۰.
۵۹. نعمت اللهی، ز؛ ا، فرج الهی؛ م، میرجلیلی و ح، مومنی فرد(۱۳۹۲)، «بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی(اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی) دانشجویان دانشکده افسری امام علی(ع)»، فصل نامه علمی - پژوهشی مدیریت نظامی، سال سیزدهم شماره ۵۰.
۶۰. نوا بخش، م و ص، صوری(۱۳۸۸)، «بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر گرمی»، مجله جامعه شناسی معاصر، سال اول، شماره سوم.
۶۱. وثوقی، م و ه، آرام(۱۳۸۸). «بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال(استان اردبیل)»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره سوم.
۶۲. هزار جریبی، ج و ن، مروتنی(۱۳۹۰)، «عوامل مؤثر بر شکل گیری اعتماد اجتماعی(مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی و دانشگاه تهران)»، فصل نامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۷.
۶۳. یار محمد توسکی، م و غ، توسلی(۱۳۸۴)، «بررسی بنیان های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی(مطالعه موردی: دانشجویان شهر اراک(۱۳۸۴))»، فصل نامه تخصصی جامعه شناسی، سال اول، شماره ۴.

۱. Ammeter, A.B & Douglas, C. ۲۰۰۴. A social Relationship Conceptualization of Trust and Accountability in Organizations. Journal Human Resource Management Review.

۲. Beaudoin, E. & Thorson, E. ۲۰۰۴. Social Capital in Rural and Urban Communities: Testing Differences in Media and Models. J&MC Quarterly.
۳. Bellah, R. ۲۰۰۷. Reading and Misreading Habits of the Heart. Sociology of Religion, ۲۰۰۷, ۶۸: ۲.
۴. Bjornskov, C. ۲۰۰۷. Determinants of Generalized Trust: A Cross – Country Comparison, Public Choice.
۵. Celani, A. & Deutsch – Salamon, S. ۲۰۰۸. In Justice we Trust: A Model of the Role of Trust in the Selection Process, Journal Human Resource Management Review.
۶. Farr, J. ۲۰۰۴. Social Capital: A Conceptual History. Political Theory. Vol, ۳۲. No, ۱.
۷. Fukuyama, F. ۱۹۹۵. Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. New York, free press.
۸. Giddens, A. ۲۰۰۳. The Consequences of Modernity. Cambridge, Polity Press, ۲۰۰۳.
۹. Gleave, E; Robbins, B & kolko, B. ۲۰۱۱. Trust in Uzbekistan, International Political Science Review.
۱۰. Kursunoglu, A. ۲۰۰۹. An Investigation of Organizational Trust Level of Teachers According to Some Variables, Procedia Social and Behavioral Sciences. WWW.Science direct.com.
۱۱. Lee, J ; Amason, A ; Nightinglas, A & Shuck smith, M. ۲۰۰۵. Networking: Social Capital and Identities in European Rural Development. Sociologia Ruralis.
۱۲. Mistal, B. ۱۹۹۷. Trust in Modern Societies. Oxford: Blackwell.
۱۳. Morris, S.D & Klesner, J.L. ۲۰۱۰. Corruption and Trust :Theoretical Considerations and Evidence From Mexico, Comparative Political Studies ۴۳(۱۰).
۱۴. Snavely, K & Tracy, M. B. ۲۰۰۲. Development of Trust in Rural Nonprofit Collaborations, Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly.
۱۵. Tennberg, M. ۲۰۰۷. Trust in International Environmental Cooperation in Northwestern Russia, Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association Vol. ۴۲(۳).
۱۶. Wallace, C; Raiser, M; Haerpfer, C & Nowotny, T. ۲۰۰۲. Social Capital in Transition: A First Look at the Evidence. "http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:۰۱۶۸-ssoar-۵۶۳۰۵".
۱۷. Ziersch, M. A; Baum, F ; Gusti Ngurah Darmawan, I ; kavanagh A.M & Bentley, R.J. ۲۰۰۹. Social Capital and Health in Rural and Urban Communities in South Australia, Australian and New Zealand Journal of Public Health.

Abstract

Measuring Social Trust and Factors Effective, between Rice Farmers Work Guilan Province
(Studied: Astaneh-ye Ashrafiyeh)

Social trust is the core of social capital and is a prerequisite for development. Rural development and its vital role in the development of the developing countries are evident. Achieving rural development is an extension of human resource development, relying on social trust and participation with the general public. The radius of social trust, its severity and weakness varies in different societies. Measuring the level of social trust: In-group trust, out-of-group and institutional trust and social trust (total), and awareness of the relationship between social trust and independent variables: (individual situation, economic situation, social status, social participation and social security), among the rice farmers work, the purpose of this article. The data are described and analyzed using statistical methods. Inferential statistics were used by SPSS software and correlation coefficients: Chi-square, Cramer's V, Spearman, Gamma and Regression analysis (multivariate). The results of the research show that the level of social trust within the group in the sample population is moderate, outright trust and institutional trust is lower than average, and the level of social trust (in general) is in the middle level (downward). There is no meaningful relationship between gender, age, education and rice fields with a new infrastructure structure and the level of social trust. Also, there is a significant relationship between the amount of landed property and the amount of social trust, but negative and inverse. There is a meaningful, positive and direct relationship between social status, social participation and social security with social trust.

Keywords:

Social trust, rural development, rural community, social capital, Guilan